



LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND



Vägledning måste bli hela skolans ansvar

*Så tycker vägledarna att studie-
och yrkesvägledningen fungerar i praktiken*

Vägledning måste bli hela skolans ansvar

*Så tycker vägledarna att studie-
och yrkesvägledningen fungerar i praktiken*

Lärarnas Riksförbund, juni 2017

Innehåll

Innehåll.....	2
Sammanfattning och slutsatser.....	3
Bakgrund	5
Studie- och yrkesvägledningens roll i skolväsendet	5
Brister och utmaningar för studie- och yrkesvägledningen i dag.....	6
Syftet med undersökningen	8
Undersökning	9
Många har delade tjänster på flera skolor/enheter	9
Brister på mål och ansvarstagande	10
Avsaknad av vägledning i vid bemärkelse	10
Det systematiska kvalitetsarbetet är otillräckligt	14
Fler nyanlända elever men inga ökade resurser	14
Metodbeskrivning.....	15
Referenser.....	15

Sammanfattning och slutsatser

I undersökningen har studie- och yrkesvägledare i grundskola, gymnasieskola och inom vuxenutbildningen fått svara på hur de upplever att de nationella styrdokumentet och de allmänna råden efterlevs och fungerar i praktiken. Tidigare rapporter har visat på stora brister både när det gäller implementering av målen och otillräckliga resurser för studie- och yrkesvägledningen. Vår undersökning styrker resultaten från tidigare utredningar och visar på att mycket lite har hänt för att vända den negativa utvecklingen.

Undersökningen visar att:

- Över en tredjedel av studie- och yrkesvägledarna har ansvar för flera skolor eller enheter. Det indikerar att studie- och yrkesvägledningen är en verksamhet som prioriteras lågt av många arbetsgivare. Delade tjänster med två eller flera skolor eller enheter och/eller flera arbetsgivare innebär många gånger en ökad arbetsbörda och arbetsmiljöproblem som behöver hanteras.
- Det råder stora skillnader i hur många elever en studie- och yrkesvägledare ansvarar för. Både mellan olika kommuner, mellan skolor i en och samma kommun och mellan kommunala och fristående skolor.
- Över 40 procent av studie- och yrkesvägledarna uppger att det saknas tydliga mål och planer för studie- och yrkesvägledningen på skolan och att uppdraget många gånger är otydligt och spretigt. Det tyder på att läroplansmålen och de allmänna råden gällande studie- och yrkesvägledning inte är tillräckligt implementerade i skolans verksamhet.
- Många studie- och yrkesvägledare, över 60 procent, anser att deras rektor inte aktivt tar ansvar och ger förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen ska vara hela skolans ansvar, det vill säga att det ges studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse. Lärarna är i dag ofta omedvetna om sin del och ges heller inte tidsmässiga resurser för sitt uppdrag. Det indikerar att det saknas kunskap och insikt om vad studie- och yrkesvägledning innebär hos ansvariga skolledare och huvudmän.
- Studie- och yrkesvägledningen omfattas alltför sällan av det systematiska kvalitetsarbetet. Nästan 40 procent av studie- och yrkesvägledarna uppger att studie- och yrkesvägledningen inte ingår vilket leder till att resultat inte följs upp och utvärderas.
- Den stora ökningen av antalet nyanlända har inte lett till att verksamheten getts utökade resurser.

Lärarnas Riksförbunds förslag:

- **Utred och förstärk studie- och yrkesvägledningen**
Svensk studie- och yrkesvägledning är eftersatt och styvmoderligt behandlad. Ofta lämnas viktiga styrningsfrågor över till den enskilde studie- och yrkesvägledaren. Verksamheten ingår sällan i huvudmännens systematiska kvalitetsarbete. Detta beror ytterst på att det finns få eller inga nationella mål för studie- och yrkesvägledningen. Lärarnas Riksförbund efterlyser därför nu en statlig översyn av studie- och yrkesvägledningen, dess syfte och roll i skolan samt förslag till ett nytt nationellt ramverk för studie- och yrkesvägledningen. Ramverket måste innehålla nationella målsättningar för studie- och yrkesvägledningen som kan följas upp och utvärderas på både skol-

enheter och hos huvudmän. En statlig utredning av detta slag bör också utforma förslag till läroplansmål för utvecklandet av elevernas valkompetenser.

- ***Långsiktig studie- och yrkesvägledning på schemat***
Eleverna måste garanteras en reell rätt till studie- och yrkesvägledning. Studie- och yrkesvägledningen måste vara långsiktig och löpa som en röd tråd genom elevernas hela utbildning. Lärarnas Riksförbund anser därför att tid måste avsättas för studie- och yrkesvägledningen, till att börja med som en minimitid per elev. Studie- och yrkesvägledningen måste inledas tidigare i grundskolan, såväl i vid som i snäv bemärkelse. Alla elever måste få tillgång till enskild vägledning utifrån sina olika behov, därför måste det finnas starka kompensatoriska inslag i resurstilldelningen för studie- och yrkesvägledningen.
- ***Eleverna har rätt till utbildade studie- och yrkesvägledare***
Skollagens reglering av vilka som får anställas som studie- och yrkesvägledare är tandlös och garanterar inte eleverna likvärdig studie- och yrkesvägledning. Lärarnas Riksförbund anser att skollagen måste ändras så att de som kan anställas som studie- och yrkesvägledare endast är personer med studie- och yrkesvägledarexamen.

Bakgrund

Syftet med studie- och yrkesvägledningen i skolan är att ge eleverna kunskaper och verktyg att hantera frågor om val av studier och yrken. I dag är det ofta svårt och komplicerat för elever att få en samlad bild av de möjligheter som erbjuds. Förändringar sker kontinuerligt och ofta snabbt inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet. Det ställer krav på att individen får med sig verktyg för att kunna hantera de olika val som behöver göras. Studie- och yrkesvägledningen har en viktig roll för att ge eleverna rätt förutsättningar att hantera detta, vilket kan utgöra ett stöd i det livslånga lärandet och individens karriärutveckling.

Studie- och yrkesvägledningens roll i skolväsendet

Studie- och yrkesvägledningens uppdrag i skolväsendet är reglerat i skollag, läroplaner och i så kallade allmänna råd som ges ut av Skolverket. Styrdokumenten innefattar även regleringar och riktlinjer kring vilken personal som har ansvar för att arbeta med studie- och yrkesvägledning och hur ansvaret bör fördelas och organiseras. Till exempel framgår det av skollagen att eleverna i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Utbildade studie- och yrkesvägledare har i kraft av sin särskilda kompetens en nyckelroll tillsammans med skolans övriga personal, framför allt lärarna. Skollagen anger också att för att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den som anställs ha en utbildning som är avsedd för sådan verksamhet. Styrdokumenten slår vidare fast det är huvudmännen och rektorerna som har de avgörande ansvaret för att eleverna ges tillgång till en studie- och yrkesvägledning av god kvalitet.

Studie- och yrkesvägledningen är en viktig del i det livslånga lärandet och ett stöd i individens val- och beslutsprocess.¹ Denna process syftar till att eleven ska bli medveten om sig själv och olika valalternativ inom utbildningar och yrken och relationen mellan sig själv och dessa alternativ för att kunna fatta beslut. Skolans personal har också ett uppdrag att bidra till att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, och att verka för att utveckla kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället.² Förutom vägledningssamtal så har ämnesundervisningen en viktig roll att fylla. Den ger eleverna kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv under utbildningens gång.

Jämfört med en del andra nordiska länder så har Sverige i dag inte en lika tydlig reglering av studie- och yrkesvägledningen. I Norge, Finland och Danmark så schemaläggs till exempel området utbildningsval och arbetsmarknadskunskap som ett eget ämne i grundskolan och med ett angivet timantal kopplad till dessa. Detta saknas i Sverige och det är upp till kommuner och enskilda huvudmän att utifrån läroplaner och allmänna råd organisera verksamheten.

Studie- och yrkesvägledning i vid och snäv bemärkelse

När man i forskning och i kvalitetsgranskningar talar om studie- och yrkesvägledning brukar man dela upp den i vid respektive snäv bemärkelse.

Studie- och yrkesvägledning i *vid* bemärkelse kan sägas vara all den verksamhet som bidrar till att ge eleverna kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Det kan handla om erfarenheter kopplade till arbetslivet som studiebesök och prao, undervisning som rör arbetslivet, cv-skrivande, utvecklingssamtal och så vidare.

¹ Skolverket (2013)

² Lgr 2011

Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, både i enskilda samtal och i gruppvägledning. Här får den enskilde eleven möjlighet att reflektera över sig själv, sina styrkor och svagheter i relation till olika alternativ.³

För att eleven ska kunna göra väl underbyggda val behövs en planerad och kontinuerlig studie- och yrkesvägledning, med tillgänglig kompetens inom de olika delarna som utgör studie- och yrkesvägledningen. Det krävs en övergripande planering för hur vägledningssamtal, information och undervisning kan bilda en helhet med en röd tråd för eleverna.⁴

Studie- och yrkesvägledningen i det systematiska kvalitetsarbetet

Varje huvudman ska enligt skollagen systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen. Vilken kvalitet studie- och yrkesvägledningen håller beror på hur huvudmannen och rektor prioriterar och organiserar verksamheten. För att säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses behöver huvudmannen analysera behoven, sätta upp mål och planera för studie- och yrkesvägledningen. Rektor har ett tydligt ansvar för att organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får information och vägledning inför sina framtida studie- och yrkesval.

Det systematiska kvalitetsarbetet utgår från de mål som framgår av skollagen och andra styrdokument, vars syfte är att de nationella målen för utbildningen ska uppfyllas. Syftet är också att skapa delaktighet och dialog om målluppfyllelsen och om orsakerna till eventuella brister. Det ska vara systematiskt och kontinuerligt vilket innebär att arbetet ska bedrivas strukturerat och uthålligt med fokus på en långsiktig utveckling.⁵

Brister och utmaningar för studie- och yrkesvägledningen i dag

Under flera år har man återkommande konstaterat att det finns brister när det gäller studie- och yrkesvägledningen, särskilt i grundskolan. Skolinspektionens granskning från 2013 visar att studie- och yrkesvägledningen är lågt prioriterad. Huvudmannen lämnar över ansvaret för vägledningen till rektorn som i sin tur lämnar vidare till studie- och yrkesvägledaren. Skolor och huvudmän saknar ofta system för att planera, följa upp och utveckla studie- och yrkesvägledningen. Verksamheten begränsas ofta till enskilda satsningar inför gymnasievalet och studie- och yrkesvägledningen ses inte som en process som löper genom elevernas hela utbildningstid och inte heller som ett område där all personal på skolan samverkar.⁶ De lärare som intervjuades i Skolinspektionens granskning kände ofta inte till sitt ansvar i arbetet med att uppnå målen för verksamheten och var inte införstådda i hur studie- och yrkesvägledningen kan integreras i deras ämnen.⁷

Skolinspektionens granskning visar också att skolorna ofta stannar vid att konstatera att elevernas gymnasieval och intresseområden påverkas av vilket kön och vilken social och kulturell bakgrund de har.⁸ Det saknas som regel en tydlig strategi när det gäller att bemöta stereotypa utbildningsval baserade på kön, social och kulturell bakgrund, detta trots att det är ett centralt uppdrag enligt läroplansmålen.

Det kan också konstateras att det inte råder likvärdiga förutsättningar för enskilda studie- och yrkesvägledare att göra sitt jobb i dag i Sverige. Olika huvudmän satsar olika mycket resurser

³ Skolverket (2013 a)

⁴ Ibid.

⁵ Skolverket (2015)

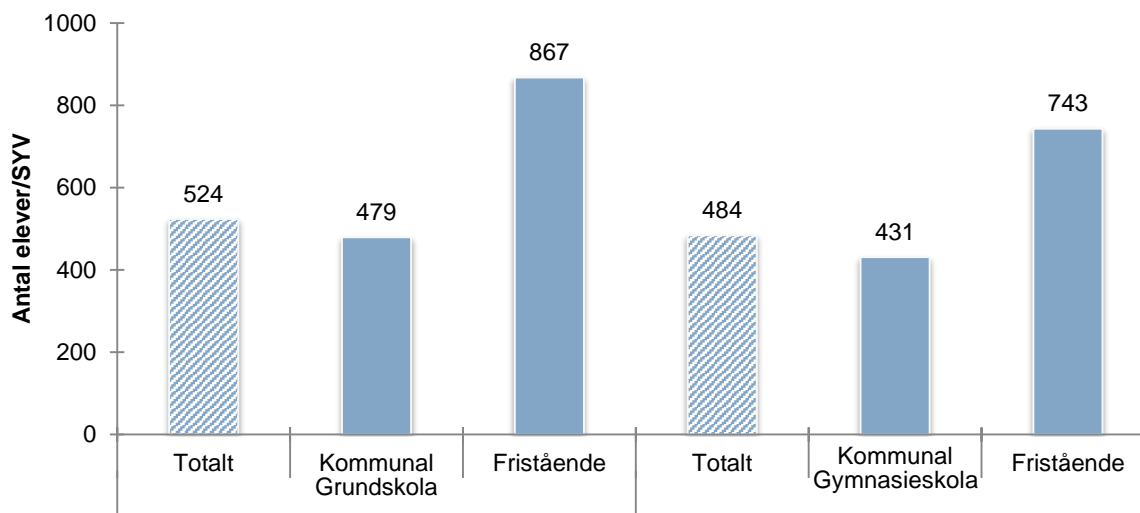
⁶ Skolinspektionen (2013)

⁷ Ibid.

⁸ Skolinspektionen (2013)

på personal. Enligt Skolverkets statistik finns det stora skillnader i antal elever per anställd studie- och yrkesvägledare beroende på om man arbetar inom kommunal verksamhet eller på en fristående skola. I grundskolan är antalet elever per studie- och yrkesvägledare 81 procent högre på fristående skolor än på kommunala. När det gäller gymnasieskolan är skillnaden 72 procent, detta illustreras i figur 1.

Figur 1: Antal elever per SYV efter skolform och huvudman



Effekter och behov av studie- och yrkesvägledning

Det finns belägg för att tillgång till god studie- och yrkesvägledning ger positiva effekter. Yrkesprogramsutredningen⁹ konstaterar att det är väl belagt i internationell vägledningsforskning att studie- och yrkesvägledning minskar risken för avhopp och har positiva effekter för studieresultat, övergången mellan utbildningsnivåer och elevers etablering på arbetsmarknaden och i samhället. En undersökning från Lärarnas Riksförbund¹⁰ om effekter av vägledning visar att elever som gått på en grundskola med låg studie- och yrkesvägledartäthet löper högre risk att göra studieavbrott i gymnasieskolan jämfört med elever som gått på skolor med högre studie- och yrkesvägledartäthet. Det tycks särskilt gälla pojkar. Det finns också internationella erfarenheter som tyder på att effekten av vägledning och vägledningssamtal är extra stor för elever från icke-akademiska hem och de med utrikesfödda föräldrar.¹¹

Sverige, liksom många andra länder, har i dag en stor utmaning när det gäller att hantera och förebygga studieavbrott. Enligt Skolverkets statistik var det endast 67 procent av de elever som 2011 påbörjade ett gymnasialt yrkesprogram som erhöll en examen vårterminen 2014. Ett misslyckande i skolan är en av de största riskfaktorerna när det gäller att hamna i utanförskap och det är därför viktigt att motverka felval. I en undersökning från Skolverket 2012 framkom att vissa elever fann det svårt att överblicka all tillgänglig information och att värdera och jämföra olika alternativa utbildningsvägar. Ungdomars behov av vägledning i valprocessen framstod som stort.¹²

En elevgrupp som ökat avsevärt de senaste åren är gruppen nyanlända. Studie- och yrkesvägledning har en central roll i dessas möjligheter till etablering i det svenska samhället. De nyanlända har ofta stora behov av lärande samtal med en studie- och yrkesvägledare då frågor

⁹ SOU 2015:97

¹⁰ Lärarnas Riksförbund (2012)

¹¹ Stenberg (2016)

¹² Skolverket (2012 a)

om utbildning och arbetsliv i Sverige är frågor som eleverna ofta inte har några andra att prata med om. Nyanlända elever behöver praktiska och konkreta erfarenheter och upplevelser av utbildning och arbetsliv för att kunna skapa sig bilder av vilka möjligheter som finns, inte enbart detaljerad information om till exempel olika gymnasieprogram.¹³

Syftet med undersökningen

Sammanfattningsvis har behovet av studie- och yrkesvägledning ökat mot bakgrund av att utbildningsvalen blivit fler och arbetsmarknadens snabba förändring. Trots ett ökande behov har studie- och yrkesvägledningen inte fått utökade resurser i motsvarande grad.

Syftet med denna undersökning är att få en bild av hur yrkesverksamma studie- och yrkesvägledare upplever att målen för studie- och yrkesvägledningen, utifrån gällande styrdokument, fungerar och efterlevs. Undersökningen syftar även till att ge en bild av hur studie- och yrkesvägledarna upplever förutsättningarna att arbeta med studie- och yrkesvägledning i skolan.

Drygt 600 studie- och yrkesvägledare i grund- och gymnasieskolan samt inom vuxenutbildningen har besvarat en enkät med frågor som inbegriper alltifrån arbetsvillkor till hur studie- och yrkesvägledning i vid och snäv bemärkelse fungerar i praktiken.

¹³ Sundelin (2015)

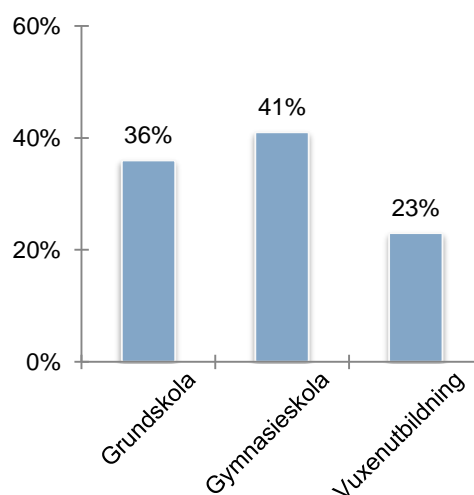
Undersökning

Respondenterna i Lärarnas Riksförbunds undersökning är studie- och yrkesvägledare som arbetar inom både grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning, Totalt har drygt 600 studie- och yrkesvägledare inom dessa skolformer besvarat enkäten.

Frågorna och påståendena som respondenterna fått besvara handlar om verksamhetens organisation, hur stor andel som har delade tjänster (där man arbetar på två eller flera skolor/enheter), hur studie- och yrkesvägledarna anser att styrdokumentet implementerats och hur den ökande gruppen nyanlända kommit att påverka förutsättningarna för SYV-verksamheten.

Eftersom respondenterna i huvudsak arbetar inom grund- och gymnasieskolan (se figur 2) så berör resultaten i undersökningen främst dessa båda skolformer. Vuxenutbildningen organiseras på olika sätt i olika delar av landet, vilket gjort det svårt att formulera frågor och påståenden som blir allmängiltiga i jämförelse med de andra skolformerna.

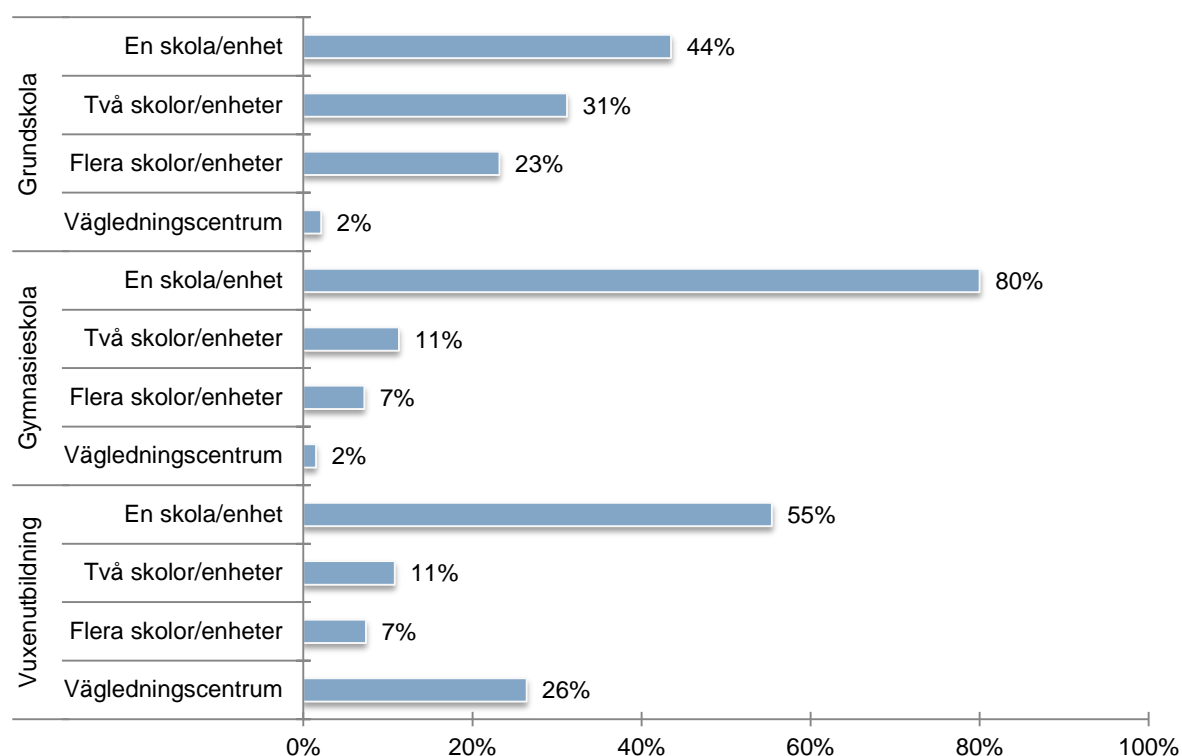
Figur 2: Mot vilken skolform arbetar du i huvudsak?



Många har delade tjänster på flera skolor eller enheter

Att ha en delad tjänst med arbete på två eller flera skolor eller enheter innebär att man har flera rektorer och ett större antal kollegor att arbeta tillsammans med. Det innebär vidare ofta

Figur 3: På hur många skolor eller enheter arbetar du?



ett ansvar för fler elever jämfört med att ha en arbetsplats. Svaren i figur 3 visar att framförallt studie- och yrkesvägledare i grundskolan i hög utsträckning arbetar på två eller flera skolor. Detta överensstämmer med det höga antalet elever per studie- och yrkesvägledare som beskrivits tidigare i rapporten. Eleverna får därmed inte tillräcklig vägledning inför sitt gymnasieval. Detta tyder på att det är en verksamhet med låg prioritet ur många arbetsgivares perspektiv. Skolinspektionens granskning av studie- och yrkesvägledningen på grundskolan visade också den att vägledarna hade begränsad arbetstid och att många arbetade på flera skolor. På de skolor som ingick i granskningen fanns tillgång till vägledare i genomsnitt 20–40 procent av en heltidstjänst för cirka 300 elever.¹⁴

Brister på mål och ansvarstagande

På frågan om det finns tydliga mål för studie- och yrkesvägledningen på skolan eller enheten svarar 44 procent nej och 7 procent vet inte. Det är en tydlig indikation på att många arbetsgivare och rektorer inte prioriterar studie- och yrkesvägledningen.

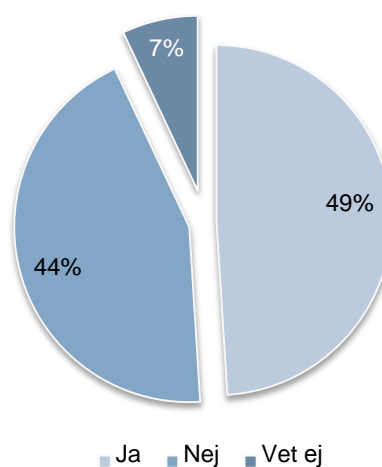
Flera studie- och yrkesvägledare ger i undersökningen uttryck för att det saknas kunskap och insikt om vad studie- och yrkesvägledning är hos ansvariga skolledare och huvudmän, att studie- och yrkesvägledningen inte har någon självklar plats, utan är en lågt prioriterad verksamhet. Många uppger att de känner sig ensamma i sin yrkesroll och saknar samhörighet med skolans övriga personal och att det saknas förståelse för studie- och yrkesvägledarens uppdrag. En vägledare uppger till exempel i ett öppet svar att hen helt ensam får ta ansvar för vägledningsfrågor i kommunen. En annan skriver att kommunen har en väl utarbetad plan för verksamheten, men att den har inte förankrats hos rektorerna.

När det gäller frågan om huruvida rektor aktivt tar ansvar och ger förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen ska vara hela skolans ansvar är svaren nedslående. Av studie- och yrkesvägledarna i grundskolan svarar 60 procent att det stämmer ganska dåligt eller inte alls. Motsvarande andel för gymnasiet är 62 procent och inom vuxenutbildningen 61 procent. Det illustrerar tydligt de bristande förutsättningarna som finns när det gäller att behandla studie- och yrkesvägledningen som ett ansvar för hela skolan.

Avsaknad av vägledning i vid bemärkelse

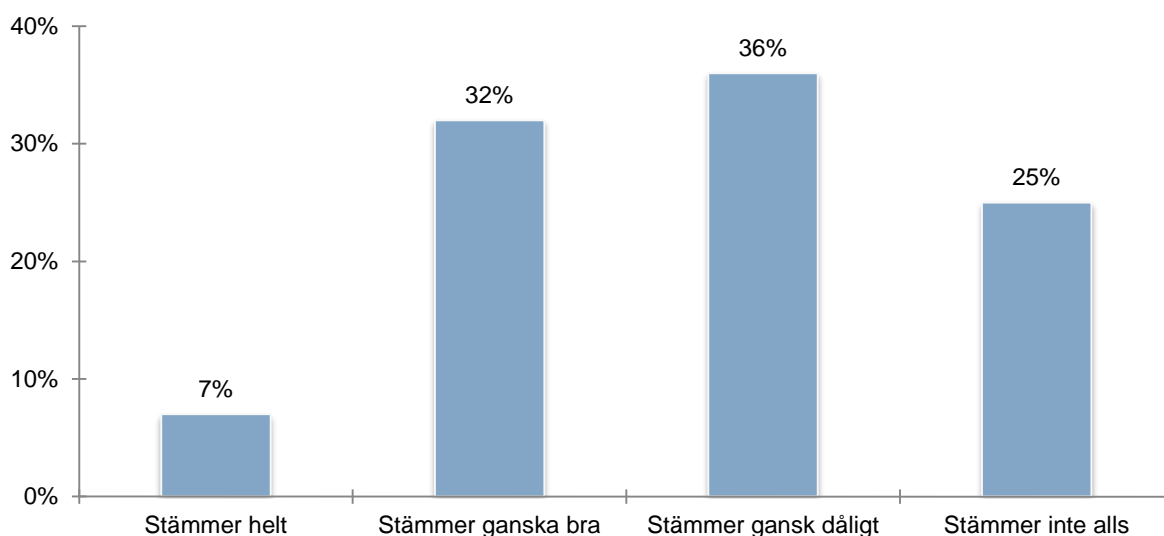
Studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse är all den verksamhet som bidrar till att ge eleverna kunskaper och färdigheter samt underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval, till exempel erfarenheter från prao, undervisning som rör arbetslivet, cv-skrivande, utvecklingssamtal och så vidare. Svaren på många av de frågor och påståenden vi ställt kring hur studie- och yrkesvägledningen i vid bemärkelse fungerar, visar på stora brister i samtliga skolformer.

Figur 4: Finns det tydliga mål för studie- och yrkesvägledningen på din skola/enhet?



¹⁴ Skolinspektionen (2013)

Figur 5: Lärarna arbetar aktivt med uppgifter som är relaterade till PRAO



På frågan om lärarna arbetar aktivt med uppgifter som är relaterade till praon i grundskolan, är studie- och yrkesvägledarnas uppfattning att det görs i begränsad utsträckning (se figur 5). Det indikerar att eventuellt för- och efterarbete i samband med praon i hög utsträckning får utföras av studie- och yrkesvägledarna själva. Svaren visar även att ämnesintegrering sker i begränsad utsträckning.

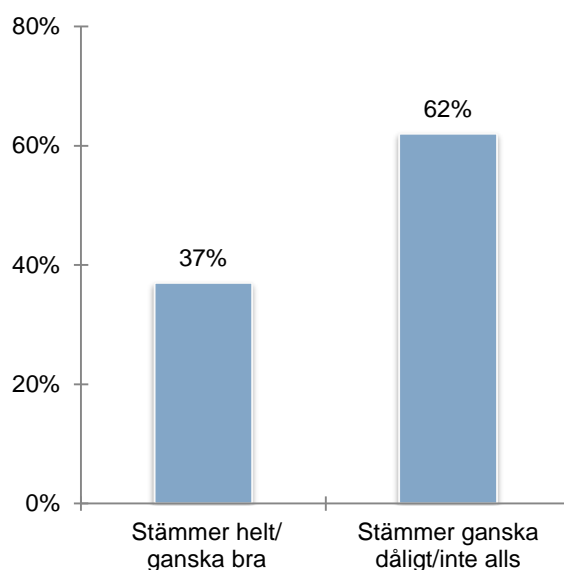
Undersökningen visar att svaren på frågor som rör i vilken utsträckning som utbildning och arbetsliv i tas upp undervisningen ger en mer positiv bild. Nästan hälften av studie- och yrkesvägledarna i grundskolan anger att detta fungerar bra. Motsvarande siffra för gymnasiet är drygt 60 procent och för vuxenutbildningen nästan 40 procent. De generellt högre nivåerna för gymnasiet kan hänga samman med att yrkeslärarna ofta är mer direkt involverade genom ansvar för bland annat APL, arbetsplatsförlagt lärande.

Lärarna är de som oftast har ansvaret för att genomföra utvecklingssamtal med eleverna. Utvecklingssamtalet ska vara framåtsyftande och det är viktigt att eleven får en förståelse för hur det går och vad som förväntas av hen i skolarbetet. Samtalet omfattar som regel både elevens kunskapsutveckling och elevens sociala utveckling, beroende på elevens ålder och mognad.¹⁵ Som framgår av figur 6 uppfattar studie- och yrkesvägledarna att lärarnas medvetenhet om utvecklingssamtalens betydelse för studie- och yrkesvägledningen är låg både i grund- och gymnasieskolan.

¹⁵ Skolverket (2013 c)

De generellt låga resultaten som framkommer vad gäller lärarnas bidrag till studie- och yrkesvägledningen i vid bemärkelse kan kopplas till att studie- och yrkesvägledarna upplever att det saknas tydliga mål och att huvudmän och rektorer inte ger tillräckliga förutsättningar för verksamheten. Det kan relateras till resultat från undersökningar som gjorts om lärarnas arbetssituation. De visar att många lärare anser att de har för många arbetsuppgifter som inte hinns med under den avsatta arbetstiden.¹⁶ En slutsats är därför att det måste skapas både tids-mässiga och organisatoriska förutsättningar av huvudman och skollledning för att lärarna bättre ska kunna bidra till studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse. I detta ingår också att lärarna behöver ges möjlighet att kompetensutveckla sig i området.

Figur 6: Lärarna är medvetna om att utvecklingssamtalen kan vara en del av vägledning i vid bemärkelse



Olika förutsättningar för vägledning i snäv bemärkelse

När det gäller studie- och yrkesvägledarnas förutsättningar att bedriva vägledning i snäv bemärkelse, det vill säga främst vägledningssamtal, skiljer bilden sig åt mellan skolformerna.

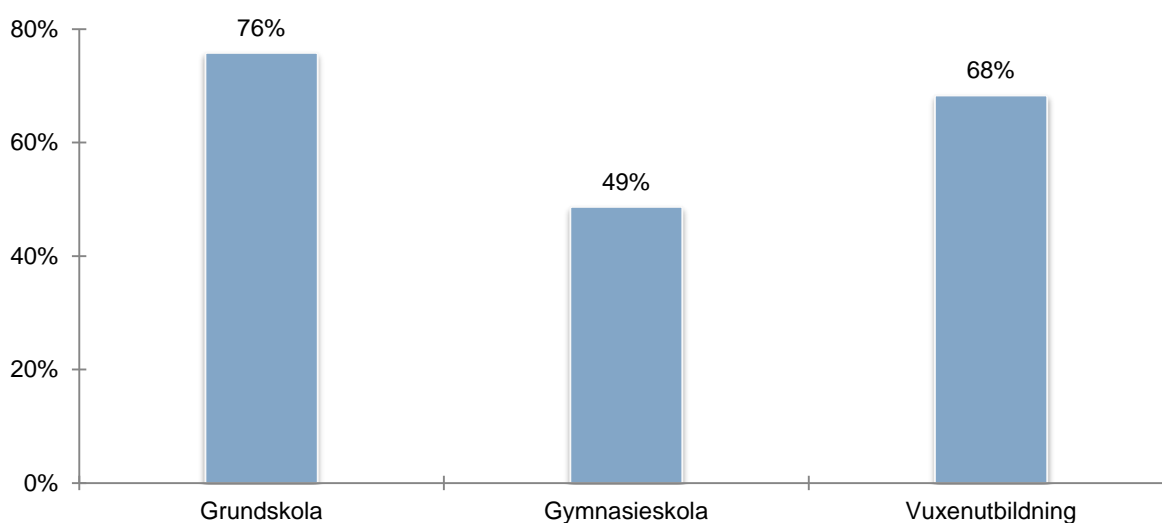
Drygt 90 procent av studie- och yrkesvägledarna i grundskolan uppger att alla elever kallas till minst ett personligt vägledningssamtal. När detta äger rum i tid är dock inte klarlagt även om tidigare studier visat att eleverna först i årskurs nio ges möjlighet till vägledningssamtal. Det framgår dock inte av svaren för någon av de olika skolformerna om eleverna anses få tillräckligt med enskild vägledning utifrån sina behov. I en undersökning från 2015 angav 40 procent av eleverna att de fick för lite eller ingen studie- och yrkesvägledning alls inför sitt gymnasieval, vilket var en ökning jämfört med resultaten i en liknande undersökning från 2011. Samtidigt framgick det i undersökningen från 2015 att 76 procent av eleverna ansåg att möjligheten till kontinuerlig studie- och yrkesvägledning spelar en viktig roll för deras studiemotivation.¹⁷ Skolinspektionens utvärdering visar också att ju fler samtal eleverna har med studie- och yrkesvägledaren desto större självkännet och bättre förmåga har de att relatera till olika utbildningar och se sig själva i ett bredare sammanhang. Flera elever efterlyser längre samtalstid, fler samtal och ett mer aktivt stöd från studie- och yrkesvägledaren.¹⁸

¹⁶ Lärarnas Riksförbund och Skolvärlden (2015)

¹⁷ Lärarnas Riksförbund (2015)

¹⁸ Skolinspektionen (2013)

Figur 7: Merparten av min arbetstid utgörs av enskild vägledning



Undersökningen visar att det skiljer sig åt mellan de olika skolformerna huruvida merparten av arbetstiden utgörs av vägledning i snäv bemärkelse. Studie- och yrkesvägledarna i grundskolan är de som i störst utsträckning ägnar sin arbetstid åt detta, trots att det går något fler elever per studie- och yrkesvägledare i grundskolan jämfört med gymnasiet. I gymnasieskolan är det däremot knappt 50 procent av studie- och yrkesvägledarna som uppger att det stämmer helt eller ganska bra att de ägnar merparten av sin arbetstid för enskild vägledning. Inom vuxenutbildningen är motsvarande andel 68 procent.

Frågan som då inställer sig är vad studie- och yrkesvägledarna på gymnasiet respektive inom vuxenutbildningen ägnar sin övriga tid åt. Administrativa arbetsuppgifter som är kopplat till individuella studieplaner och antagningsarbete kan vara en del. Administration och kringuppgifter som i flera fall inte kan kopplas till studie- och yrkesvägledning uppges vara arbetsuppgifter som åläggs studie- och yrkesvägledarna i gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen. I ett av fritextsvaren skriver till exempel en studie- och yrkesvägledare:

”Administration och expeditionsuppgifter tar upp större delen av arbetstiden. Skulle vilja ägna mig åt vägledning och uppsökande verksamhet till övervägande del.”

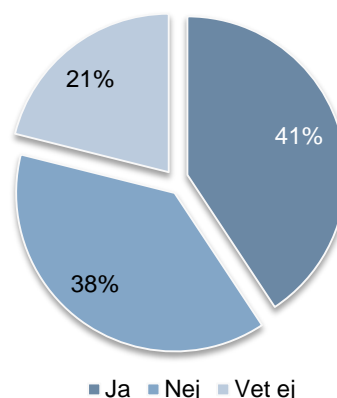
Det tycks också som att studie- och yrkesvägledarna i gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen i högre utsträckning arbetar med studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse. I gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen ägnar man sig åt att informera om utbildning vid högskola, yrkeshögskola, folkhögskola och hur arbetsmarknaden för olika yrken ser ut men också de val som måste göras under själva studietiden. Ett annat tänkbart motiv till att färre gymnasieelever respektive studerande inom vuxenutbildningen har vägledningssamtal kan vara att dessa är frivilliga skolformer.

I de öppna svaren efterfrågar en del av respondenterna nationella riktlinjer beträffande antalet elever per studie- och yrkesvägledare. Samtidigt framkommer att förutsättningarna att bedriva sitt arbete, också måste ses utifrån hur många olika delar som tjänsten omfattar, till exempel ansvarsområden i form av flera olika gymnasieprogram, riksidrottsgymnasium, lärlingsprogram med mera. Det får inte bli ett ensidigt fokus på själva elevantalet, även om det är en viktig del.

Det systematiska kvalitetsarbetet är otillräckligt

Enligt skollagen ansvarar rektor för att ett systematiskt kvalitetsarbete genomförs i skolan. Trots detta uppger hela 38 procent av respondenterna att studie- och yrkesvägledningen inte ingår i det systematiska kvalitetsarbetet och 21 procent att de inte vet hur det faktiskt ser ut. Detta återspeglar avsaknaden av tydliga mål för studie- och yrkesvägledningen i verksamheten, vilket får till följd att studie- och yrkesvägledningen inte ingår i kvalitetsarbetet. Att följa upp resultat och måluppfyllelse, att analysera och bedöma utvecklingsmöjligheter, förutsätter att det finns mål för verksamheten att utgå ifrån.

Figur 8: Ingår studie- och yrkesvägledningen i det systematiska kvalitetsarbetet?

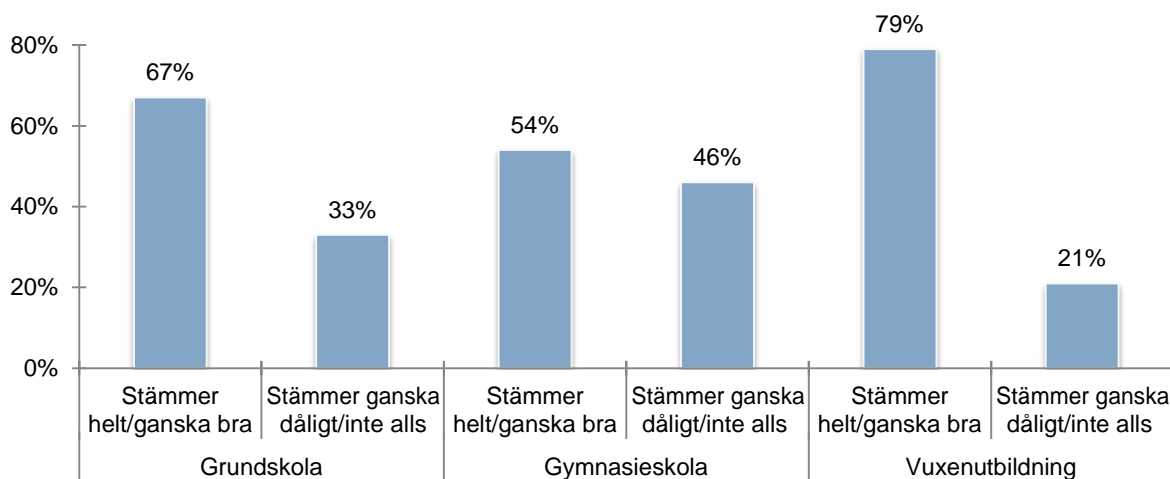


Fler nyanlända elever men inga ökade resurser

Antalet nyanlända är en elevgrupp som ökat markant den senaste tiden. I undersökningen framkommer att flera studie- och yrkesvägledare beskriver en situation med en större arbetsbörda, med ett större antal elever, trots att resurserna inte ökar. Över 60 procent av studie- och yrkesvägledarna uppger att deras tid inte räcker till för att möta behovet av vägledning hos de nyanlända. Nyanlända är en elevgrupp som generellt sett har ett stort behov av vägledning i form av fler och längre vägledningssamtal på grund av att de inte kan språket bra. Tolk behöver ofta anlitas. Många studie- och yrkesvägledare uppger också att andra elevers behov av vägledning måste nedprioriteras eftersom tiden inte räcker till. Särskilt tydligt blir detta inom vuxenutbildningen där 79 procent anger att andelen nyanlända elever ökat, utan att ytterligare resurser har tillförts.

Arbetet med nyanlända kräver inte bara mer tid, utan också mer kunskap och ny kompetens för att kunna möta elevgruppens behov. Flera studie- och yrkesvägledare lyfter behovet av kompetensutveckling. Det handlar både om en större kunskap och förståelse att från nyanländas perspektiv observera, analysera och kritiskt reflektera över vägledningssamtalen, men också kunskap om migration och nyanlända elevers rättigheter.

Figur 9: Antalet nyanlända elever har ökat, men resursen är densamma



Metodbeskrivning

Urval och svarsfrekvens till föreliggande undersökning

Målgruppen för föreliggande undersökning var studie- och yrkesvägledare som arbetar med vägledning i skolväsendet, i detta fall grundskolan, gymnasieskolan eller vuxenutbildningen.

I Lärarnas Riksförbunds medlemsregister identifierades 1 599 studie- och yrkesvägledare som enligt förbundets uppgifter tillhör målgruppen och som hade angett en e-postadress.

För att säkerställa att alla svarande studie- och yrkesvägledare var målgruppsaktuella inleddes enkäten med en kontrollfråga. Totalt avslutade 24 personer enkäten efter kontrollfrågan. Ytterligare 188 personer nåddes aldrig av enkäten på grund av autosvar eller felaktiga adresser.

Tabell M1: Urval och svarsfrekvens		
	Antal	Andel
Bruttourval	1 599	100 %
Felaktiga kontakt	188	12 %
Ej i målgrupp	24	2 %
Nettourval	1 387	100% (87%)
Internbortfall	69	5 %
Antal fullföljda	626	45 %
Svarsfrekvens beräknat på bruttourval:		39 %
Svarsfrekvens beräknat på nettourval:		45 %

Det slutgiltiga nettourvalet och svarsfrekvensen framgår av tabell M1.

Statistiskt säkerställda skillnader

Samtliga skillnader mellan olika undergrupper som nämns i undersökningen är statistiskt säkerställda på 95-procentsnivån om inget annat anges.

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes under perioden 15 december 2016–13 januari 2017. Totalt skickades två påminnelser.

Referenser

- Betänkande 2014/15:UbU6. *Utbildning för nyanlända elever – mottagande och skolgång.*
- Fransson, Karin. (2001). Redovisning av skolverkets utredningsuppdrag: Trettio år med skola-arbetsliv – en översikt, Lärarhögskolan, Stockholm.
- Lovén, Anders (2000). *Kvalet inför valet – Om elevers förväntningar och möten med vägledare i grundskolan.*
- Lovén, Anders. (2015). *Karriärvägledning: en forskningsöversikt*, Lund: Studentlitteratur.
- Lärarnas Riksförbund. (2011). *Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö.*
- Lärarnas Riksförbund. (2012). *Effekter av vägledning.*
- Lärarnas Riksförbund. (2015). *Från Avhopp till examen.*
- Lärarnas Riksförbund och Skolvärlden. (2015). *Betydelsefullt och roligt men alldeles för tungt.*
- Skolinspektionen. (2013). *Studie- och yrkesvägledning i grundskolan, Kvalitetsgranskning, Rapport 2013:5.* Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket. (2012 a). *Ungdomars uppfattning om gymnasievalet*, Skolverkets aktuella analyser 2012. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2012 b). *Börja om på nytt program i gymnasieskolan, Kvalitetsgranskning, Rapport 376.* Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2013 a). *Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets allmänna råd. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2013 b). *Introduktionsprogrammet språkintrödningsprogrammet*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2013 c). *Utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2013:13 *Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligt ansvar för stat och kommun*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2015:97 *Välja yrke*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Stenberg, Anders. (2016). *Att välja utbildning – betydelse för individ och samhälle.*
- Sundelin, Åsa. (2015). *Att skapa framtid: En analys av interaktionen i studie- och yrkesvägledares samtal med unga i migration*. Stockholm University.

Elektroniska källor

<http://oph.fi>

<https://udir.no>

<http://uvm.dk/Uddannelser>



LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

**Lärarnas Riksförbund är det akademiska förbundet som
enbart organiserar behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare.
Med 90 000 medlemmar är vi ett av de största förbunden inom Saco.**